

AMELANDER VUURTOREN

De gietijzeren vuurtoren bij Hollum is een ruim honderd jaar oud monument van negentiende eeuws ijzergieterij-vakmanschap. De gesegmenteerde bouw van deze toren toont een zeldzame combinatie van technisch vernuft en speelse ornamentiek.

Paul Paris

Op de westelijke punt van Ameland – aan de rand van het Hollumerbos – torent deze vuurtoren ruim zestig meter hoog uit boven de Amelandse duinen, de Noordzee en het zeegat tussen Terschelling en Ameland. Deze geheel uit gietijzer opgetrokken toren is één van de twaalf gietijzeren torens die in de tweede helft van de vorige eeuw langs de Nederlandse kust zijn geplaatst. Van deze torens bestaan er nog acht, waarvan zes nog in gebruik zijn. Afgezien van de gietijzeren vuurtoren van Vlieland – waarvan het bovenstuk afkomstig is van de toren van IJmuiden – is binnen het waddengebied de Amelandse vuurtoren de enige gietijzeren toren van een oorspronkelijk ontwerp die nog geheel in de oorspronkelijke staat verkeert.

Op het eerste gezicht is de combinatie van een zilt milieu met ijzer alleen maar bevorderlijk voor corrosie. Gietijzer is echter in tegenstelling tot plaatijzer goed bestand tegen corroderende zeewinden.

Het vervaardigen van gietijzer en de toepassing hiervan in allerlei constructies is een typische vaardigheid die in de eerste helft van de vorige eeuw aan het begin van de industriële revolutie in zwang kwam. Het gebruik van gietijzer voor vuurtorens is uit Engeland komen overwaaien en kende in vergelijking met gemetselde vuurtorens een groot aantal voordelen. Deze voordelen lagen vooral op het economisch vlak: het gietwerk van de stukken duurde vaak niet langer dan een half jaar en de opbouw ter plaatse nam

hoogstens zes weken in beslag. De bouw van een vergelijkbare toren in steen kostte al gauw drie jaar. Afgezien van de kostendrukkende tijdsbesparing, is het gewicht van een gietijzeren toren in vergelijking met een stenen aanzienlijk lager waardoor minder hoge eisen aan de fundering gesteld konden worden. Bovendien is het transport van voor-gefabriceerde elementen naar een afgelegen plaats – in dit geval een eiland – gemakkelijker. De minder gunstige eigenschap van ijzer, namelijk de goede warmtegeleiding werd daarbij op de koop toe genomen. 's Zomers moet de wachter onder een meer dan tropische warmte de eindeloze trap beklimmen en 's winters druipt het condens langs de binnenwand van de toren. Niettemin zijn de Nederlandse vuurtorens en die van Ameland in het bijzonder (met de bijbehorende wachterswoningen) juweeltjes van industriële monumenten die bovendien tot op de dag van vandaag hun oorspronkelijke functie hebben behouden.

Architektonisch nader bekeken, valt de combinatie op van technisch vernuft en ornamentiek. Zo is de wand van de toren uit platen (segmenten) opgebouwd die met bouten aan elkaar zijn gemonteerd volgens een halfsteens verband zoals wij dat van normaal metselwerk kennen. Aangezien de toren niet recht als een zuil maar enigszins konisch als een kegel werd gebouwd, nam de diameter van de toren naar boven geleidelijk af. Dit hield in dat, wilde men het halfsteensverband konsekvent en zonder verloop handhaven, de breedte van de wandplaten naar

bovengaande geleidelijk afnam. Immers, bij een steeds kleinere omtrek moest een gelijk aantal platen gebruikt worden. Voor deze bouwwijze was daarom een groot aantal gietmallen van verschillende afmeting nodig. Toch krijgen wij tegenwoordig de indruk dat weinig gedaan is om de modelkosten te drukken. Zo is geen enkele gietijzeren vuurtoren in Nederland gelijk aan een ander en bovendien is kwistig met ornamentiek gestrooid. Gietijzeren trappen met sierlijke leuningen, gotisch versierde raamkozijnen, gestyleerde steunkonsoles en sierlijke balustrades doen in onze twintigste eeuwse ogen aan de tijd van Jules Verne denken. De met een verrekijker gewapende handelaar in de Hollumer duinen kan veel van dit fraais eveneens in de Amelandse vuurtoren terugvinden. De gaafheid van de Amelandse vuurtoren is niet alleen een gevolg van goed (verf-)onderhoud, maar eerder een bewijs van de grote corrosiebestendigheid van gietijzer. Alleen de buitenbalustrade van de vuurtoren vertoont hier en daar sporen van de tand des tijds. Het betreft hier echter alleen de kruisstangen. Deze zijn dan ook niet van gietijzer maar van vloeistaal vervaardigd. Wat konditie betreft kan deze vuurtoren zeker nog een eeuw mee. Alleen de verdergaande afkalving van de Westpunt van Ameland brengt de hypothetische situatie met zich mee, dat de toren eens in de golven zal verdwijnen. De gesegmenteerde bouw met verbindingsbouten maakt het echter mogelijk de toren zonder veel moeite uit elkaar te nemen en desnoods een paar kilometer verder landinwaarts weer op te bouwen. ●